

VP 2016 (paskaidrojošais teksts)

2015. un 2016. gadā Valmieras bibliotēka sadarbībā ar tulkotāju Sergeju Moreino rīkoja literāro tekstu tulkošanas meistardarbnīcu "Valmieras performance". 2015. gadā darbnīcā pieredzi ieguva 8 dalībnieki, no kuriem 4 bija Valmieras vidusskolu jaunieši, kas savu nākotni saistīja ar tulka profesiju.

2016. gadā, meistarklase sniedza pilnveidošanās iespēju 14 dalībniekiem, gan profesionāļiem, gan tulkotājiem ar nelielu pieredzi, kas bija zināms profesionāls izaicinājums arī darbnīcas vadītāja. Trīs intensīvas un piesātinātas dienas rādīja, ka dalībnieki ir gatavi strādāt paši ar sevi, katrs individuāli un kopīgi, tā piedzīvojot šo darbnīcu kā emocionālu un intelektuālu ceļojumu. Tika tulkots no angļu, krievu, franču, zviedru, lietuviešu, igauņu valodām.

No Sergeja Moreino atziņām par valodu, literatūru un tulkošanu:

Tulkošana ir viegls un priecīgs process un daudz patīkamāks, kā rakstīšana, vispirms tāpēc, ka neveiksmes mēs nepārdzīvojam tik sāpīgi, kā pārdzīvojam neveiksmes sava paša rakstīšanā. Jo kad mums nesanāk rakstīt, mēs sākam šaubīties paši par savu talantu, vai vispār esam tiesīgi rakstīt. Bet tulkošana ir amats. Ja teiksim Mākslai visaugstākajos punktos jāpaceļas līdz Dievam, es nezinu, līdz skaistumam, ... tad tulkošanai dažreiz ir jāpaceļas līdz mākslai, bet ne vienmēr. Tas nav iespējams. Amatnieks nevar būt Dievs.

Mēs ik pa laikam mēģināsim vērtēt tulkojumus. Protams, tulkojumu vērtēšana ir pilnīgi bezjēdzīga nodarbība, jo kritēriju nav, kas ir labs tulkojums, kas slikts,... un galvenais, ka mēs pat nevaram noformulēt tos desmit baušļus, kā tam jābūt... jo teiksim, lai ko mēs nepiedāvātu izvēlēties par principiem un pamatiem, teiksim, bagātināt savu valodu, savu kultūru, būt precīzam un skaistam, būt brīvam un plūstošam, kā teiktu Juris Kunnos, pie katra jauna tulkojums būs jāpārskata tas viss no jauna. Pie katra jauna tulkojuma, kā mīlā: vienu - saprotam, ka mīlam, ar otro - veidojam ģimeni, ar trešo, atvainojos, guļam, un tā tālāk. Un uzreiz saprast, kā klāsies ar šo tekstu, nav iespējams, absolūti.

Vēl viena svarīga lieta,... tulkojot jāapzinās, obligāti, kādēļ vai kam mēs to darām, jo viens un tas pats dzejolis var tikt tulkots pats par sevi, un arī pats par sevi trejādi:

- 1) mēs varam tulkot vienu pasauleslavenu dzejoli, kā atsevišķu dzejoli, mēģinot padarīt kontinuālu? (*kontinuitāte* jeb turpinātība) tulkojumu;
- 2) mēs varam to tulkot ar vēsturisku interesi, lai uz šī teksta piemēra redzētu, kā attīstījās tajos laikos kultūra, valoda un, kā šis dzejolis iespaidoja to, ko iespaidoja;
- 3) varbūt varam tulkot šo dzejoli tā, lai pasvītrotu vienkārši atsevišķas rindas – tas būs pavisam atšķirīgs tulkojums.

Šeit es runāju par atsevišķu dzejoli.

Bet, ja mēs gatavojam dzejoļu kopu, vai vēl sliktāk, mēs tulkojam krājumu, vai vēl sliktāk – mēs gatavojam dzejoli antoloģijai, tad vienmēr būs jāmeklē jauns piegājiens. Šis dzejolis pats par sevi var piederēt ciklam, var piederēt kādai citai grāmatai, no kuras mēs ņemam un savienojam

ar citas grāmatas dzejoli, un tā tālāk... sapratīsim, ka no tā visa atkarīgs mūsu piedāvājums. Jūs dažreiz tulkojat vienkārši tā ..., lai patulkotu. Tas ir - mērķis un, kā es saku, mērķauditorija, galvenais, ne tikai auditorija, bet, tā teikt, mērķa vieta, kur šis dzejolis būs novietots, nebija noteikta. Bet bez tā tulkot nevar.

Rakstīt var uz dullo, rakstīt var galdam, rakstīt var Dievam, bet tulkot nevar. Vispirms tāpēc, ka tulkojumi noveco, tikpat kā nav nenovecojušu tulkojumu. Katrā kultūrā starp miljoniem tulkojumu var saskaitīt desmitiem, kas varbūt pārdzīvo gadsimtu. Tas attiecas pārsvarā vai nu uz dzejoli, vai pasakām. ... Bet nāk paaudzes un pieprasa jaunus tulkojumus, un tad jātulko no jauna. Tāpēc mēs nevaram tulkot galdam, ne (arī) tulkot, gaidot mūsu publicētāju un tā tālāk.

Man jāsaka diezgan skarba lieta, lai izskaidrotu savu vēlmi kritizēt citus atdzejojumus. Citus un citu. Protams, es mēģināšu būt politikorekts, kāpēc es vispār uzdrīkstējos to darīt. Tāpēc, ka mani tulkojumi arī ir pieejami, un katrs var tos analizēt, un dažreiz mani pat lūdz kaut ko atsūtīt, un es to daru. Es tieku vērtēts pats, tāpēc man nav kauns vērtēt citus.

Tulkošana ir process, kurš it kā pats par sevi radoši un finansiāli jau nodrošināts, jo apkārt mums pasaule ir pilna ar šedevriem, un mums ir valodas. Tikai tulko! Tulko vien, bet nesanāk.

Un viens no iemesliem, kāpēc nesanāk: Latvijā, diemžēl, pēc Padomju tulkošanas skolas sairšanas?, nav vairs tulkošanas skolas. Katrs tulko pats par sevi. Jebkurā kultūrā tā var notikt, bet mazā kultūrā, tā teikt, tas īpaši nav labi, jo nevar gaidīt, kad šī skolas un šie virzieni veidosies paši par sevi – tā teikt, notiks kristalizācija. ... Liela tauta nav tik sliktā stāvoklī, kā latviešu, Tāpēc ka tauta ir milzīga, kristalizējas epicentrā, kur valoda attīstās, un valodas līmenis izteikšanās, izteicienā, pat teicienā izbūves līmenis(?) nekrītas zem kritiskā līmeņa.

Mēs dažkārt lasām grāmatu un, nepagūstot iepazīties ar tekstu, iemīlēties tekstā, pieķerties, kā mēs pieķeramies cilvēkiem, nesajuzdami šī teksta smalkumu, sulīgumu, uzreiz sākam tulkot. Bet tad, tāpat kā ar cilvēku: ja tu esi pasteidzies šai iepazīšanās posmā, tad viņš tev neatvērsies. Un teksts neatveras. Tas ir viens.

Un otrs: teksts pats par sevi tomēr ir melnā kaste. Un Lai saprastu, kā šī kaste iekārtota, vajag ar šo tekstu veikt kaut kādas operācijas, kas dažreiz šķiet pilnīgi nejēdzīgas, teiksim, ja man ir zīmulis, tas guļ uz galda. Skatoties uz šo zīmuli, es nevaru pateikt, vai viņš ir ciets, vai es varu to kaut kā salocīt. Kamēr es to nedarīšu, es nekad to nesapratīšu, jo ārējās pazīmes neļauj man saprast viņa būtību. Tāpat ir ar tekstu. Dažreiz mēs strādājam tikai ar ārējām teksta pazīmēm, un tā arī paliekam. Bet izrādās, ka teksts ir pavisam savādāks, vajadzēja to locīt, bet mēs visu laiku strādājam ar to kā viengabalainu objektu.

Teksts ir kā tīkls. Parastam tīklam visi mezgliņi ir vienlīdzīgi, bet tekstā tā nav. Ir vissvarīgākie, un dažreiz ir vairāku līmeņu hierarhija, t.i., no viena punkta aiziet bultiņas uz otrā līmeņa mezgliem, tālāk, tālāk un tālāk, dažreiz ir arī atgriezeniskās saites. Ļoti vienkāršs piemērs: ja redaktors saka - šī rinda man nepatīk, un tā jāmaina - viņš nav profesionālis. Uz situāciju jāraugās citādi, jo dažreiz vaina ir nevis šai rindai, kas viņam nepatīk (un pārējiem arī), bet trīs rindiņas zemāk, jo viss ir saistīts tik cieši, ka mainot aiz aiznākamo rindu, mēs dabūjam šo rindu kārtībā. Grūti iedomāties, bet tā ir.

Pastāv viedoklis, ka grūti tulkot rīmētu dzeju no krievu valodas latviešu valodā, jo latviešiem neesot tik daudz atskaņu, vai, teiksim, ka latviešu valoda ir jaunāka un vārdu krājums ir mazāks, kā vācu valodā, un visu laiku kaut kas ir jāizdomā. Tās ir muļķības. Valodas var būt mazas un lielas, var būt jaunas un vecas, bet jebkurai valodai ir instrumenti, lai atdarinātu visu. Dažreiz cilvēki domā, ka gadu simtiem attīstījusies literatūra, pilnā mērā atklāj šīs valodas spēju parādīt, ko tā var un ko nevar.

Ir tāds vārds UZUS. Tas ir latīņu vārds, kas ir tuvs "normai", bet drīzāk var tulkot kā "pieradums", "paradums". Tas ir - kā mēs šajā valodā drīkstam runāt, runājam, satur arī visas dialekta formas, nepareizības u.t.t. Vārdu sakot UZUS apraksta visas iespējamās, uz neiespējamības robežās stāvošās, kombinācijas. Nekas neliek mums domāt, ka attīstoties, literatūra patiešām ir izmēģinājusi visu, ko spēj šajā valodā, jo valoda, būdama dzīva būtne, spēj neiespējamo.

Ja tulks saka, ka latviski to pateikt nevar, tad tas ir absurds. Nav lietas, ko nevar pateikt latviski, neskatoties uz to, ka latviešu valoda ir maza un jauna. Nav maza, nav jauna, jo visas valodas sakņojas kaut kur aizvēsturiskos laikos. Protams, ja mēs runājam par tulkošanu vārds vārdā, tad gan - nu teiksim nav vārda un viss, bet mēs taču netulkojam vārds vārdā. Mēs pat netulkojam teikumu teikumā. Mums vienmēr ir telpa, kur kaut kā izgrozīties un pārtulkot. Tas ir svarīgi.